

בחירת ישראל ושלל נושאים אחרים. על כן המודה בעיקרי הנצרות נחשב ככופר ומוציא את עצמו מכלל שלומי אמוני ישראל על כל המשתמע מכך. אך אין במחלוקות אלו בכדי להפוך אותם לעובדי ע"ז, לא מדין בני נח ולענ"ד גם לא מדין בני ישראל.

נקודה נוספת שצריך להכריע בה היא האם אנו מגדירים את העבודה זרה על פי העובד הבודד, דבר שיגרום להגדרת חלק מהכנסיות כבתי עבודה זרה, או שאנו מאמצים את פרשנות ההנהגה, דבר שיאפשר לנו להכריע להיתר גם ביחס לקהילה שאין בה שמץ עבודה זרה אלא באמונה העממית של חבריה.

אני מודה שיש בדברי אלו חידוש ואולי תעוזה, וודאי שלא באתי כאן לפסוק הלכה למעשה, אך עם זאת אין לחכם אלא מה שעניו רואות. אשמח שהדברים יעלו על שולחן רבנן ללבן את הדברים.

הערת העורך: גישתו המתודולוגית של המחבר נראית משכנעת. ברור שכל פסיקה צריכה להתיחס למציאות שלפניו. אך לא ברור אם בירור המציאות מוביל למסקנות שמסיק המחבר. בבואנו לבדוק את אמונות הנצרות יש צורך להיעזר במומחים המכירים את האמונה הנוצרית כפי שהיא. אמנם רס"ג (שגר בתוך תרבות מוסלמית, ולא ברור כיצד הוא הכיר את הנצרות) אומר שיש כת נוצרית שאמונתה בא-ל איננה פגומה משום שהיא טוענת שמייסד הנצרות היה נביא - אך דנו כבר בענין חוקרים מובהקים (פינס ווולפסון), והסיקו שמדובר בכנות שוליות שהוקעו כבר מתוך הנצרות דאז כקבוצות מינות, ואין להם שום זיקה לזרמים המרכזיים של הנצרות בימינו. (ראה אליעזר שלוסברג "פולמוסו של רב סעדיה גאון נגד הנצרות" בתוך מסורת ושינוי בתרבות הערבית-היהודית של ימי הביניים, ערכו יהושע בלאו ודויד דורון, רמת גן, תש"ס).

העמדה המרכזית של הנצרות נקבעה בוועידות הכנסייתיות המקובלות על כמעט כל הזרמים הנוצריים. בוועידת ניקיאה וועידת חלכדון (בשנת 325 ובשנת 451 לספירתם) התקבלו הגדרות של עיקרי האמונה הנוצרית המדגישות את העובדה שהאל ו"הבן" הם ממהות אחת. אמונה כזאת היא מבחינת ההלכה עבודה זרה (ראה בספריו של הרב פרופ' דוד ברגר, מומחה בפולמוס היהודי נוצרי - למשל בחוברת שכתב באנגלית יחד עם הפילוסוף מיכאל וישוגרד "הדת ונצרות יהודית" (משנת 1978), ובקובץ מאמרי Persecution, Polemic and Dialogue משנת 2010).

הפיצולים שאירעו לאחר מכן בנצרות בין קתולים ופרוטסטנטים ובין הכתות הפרוטסטנטיות השונות לא שללו עקרונות אלו (וכבר העיר על כך הרב הנקין בשו"ת בני בנים ח"ג סימן לה-לו). העובדה שכנסיה מסוימת איננה מציבה סמלים איננה מעידה על כך שהיא מתכחשת להחלטות הנ"ל של הוועידות האקומניות. אם יש תיאולוגים ליברלים המפרשים את עקרונות הנצרות בצורה אחרת, הרי הם לא זכו לברכת הכנסיות הממוסדות. (ק.ג.)

"סְגָלָה" הרב חנן פורת

ערב מתן תורה זוכה עם ישראל להגדרה מופלאה: "וְהָיִיתֶם לִי סְגָלָה מִכָּל הָעַמִּים". אך מה טיבה של סגולה זו? ומה ייעודה?

רש"י בפירושו לתורה כותב: "סגולה" - אוצר חביב, כמו (קהלת ב', ח') 'אסגולת מלכים'; כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גוננים אותם. כך אתם תהיו לי סגולה משאר האומות...

אלא שהנימוק שבפי' ה' יתברך לבחירה בעם סגולה - "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ" - נראה לכאורה מוזר משהו. הן אדרבה, אם לה' הארץ ומלואה, וכל הבריות והאומות מעשה ידיו, מדוע עליו לבחור כלל בעם סגולה?

לנקודה זו נדרש רש"י בהמשך דבריו, ותשובתו נחרצת ובוטה: "ולא תאמרו: אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חביבתכם ניכרת?" "כי לי כל הארץ" - והם בעיני ולפני לכלום".

לעומת רש"י, מצייע ספורנו פירוש אחר בתכלית: "והייתם לי סגולה מכל האומות" - אף על פי שכל המין האנושי

יקר אצלי... כאמרם ז"ל: 'חביב אדם שנברא בצלם', מכל מקום אתם תהיו לי סגולה מכולם... כי תהיו 'ממלכת כהנים' להבין ולהורות לכל המין האנושי, לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, כאמרו 'ואתם כהני ה' תקראו', וכאמרו: 'כי מציון תצא תורה'.

לדברי ספורנו, נועדה אפוא לעם ישראל, דווקא כ"עם סגולה", שליחות נכבדה להיות "לאור גוים" (ישעיהו מ"ט, ו), והנימוק "כי לי כל הארץ" לא בא להבליט את הניגוד בין ישראל לבין העמים, אלא אדרבה, להדגיש כי בשל האחריות של הקב"ה לכל יושבי תבל, הוטלה על "הסגל הנבחר" המשימה להיות "ממלכת כהנים" לעולם כולו. דומה שמבעד לפירושים המנוגדים של רש"י וספורנו מציצה דמות דיוקנם השונה, איש איש על רקע זמנו ותקופתו.

רש"י - איש ימי הביניים, שהיה עד לרשעת הגויים וחווה בערוב ימיו את בלהות מסע הצלב, בא חשבון נוקב עם עולם הגויים ולפיכך נוקט הוא בלשון בוטה: "זהם בעיני ולפני כלום". ואילו ספורנו, בן איטליה של תקופת הרנסנס, מבקש לראות את הטוב והיפה שבכל המין האנושי, ולהבליט את השליחות שנועדה לישראל לרומם את אומות העולם.

האמת חייבת להיאמר: פירושו של ספורנו קרוב יותר לפשוטו של מקרא משני טעמים:

הטעם האחד נוגע להקשר המקראי הרחב, המלמד כי לישראל אכן נועד תפקיד להיות "אור לגוים", החל מברכת ה' לאברהם: "ונברכו בך כל משפחת האדמה", וכלה באחרית הימים שבהם מתרוננת הבשורה: "כי מציון תצא תורה".

הטעם השני נעוץ בעצם הביטוי "ממלכת כהנים". לפי רש"י המפרש "כהנים=שרים", לא ברור למי יהיו ישראל שרים וכהנים, אם אין אומות העולם חשובות לכלום, ואילו לדעת ספורנו מקביל הביטוי "ממלכת כהנים" - המלמד על תפקידו של עם ישראל להורות דרך לאומות העולם - לתפקיד הכהנים להורות תורה בתוך עם ישראל, כדברי משה בברכתו לשבט לוי: "ורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים ל"ג, י').

פירושו של ספורנו, המכוון כאמור לפשוטו של מקרא, תובע מעמנו להפנים את ההכרה, כי דווקא בשל היותנו "עם סגולה" עלינו לגלות אכפתיות למצבן של אומות העולם, ולמצבו של כל אדם באשר הוא שם, ולא לפטור את עצמנו מאחריות.

אך עדיין עלינו לשים לב לשתי נקודות יסוד:

הנקודה האחת: הדרך להיות "אור לגוים" אינה דרך 'מיסיונרית' המחייבת להתרוצץ ברחבי העולם ולהשפיע את טובותינו על כולם, אלא דרך ה"סגולה" העצורה והמופנמת התובעת לבנות בניין לאומי של "ממלכת כהנים" אשר תהיה מוקד משיכה לאומות העולם, כדברי הנביא (ישעיהו ב', ג):

"וְהָלְכוּ עִמָּי רַבִּים, וְאָמְרוּ: לָכֵן וְנַעֲלָה אֵל הָרֹהַ, אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב."

לא אנחנו נרוץ אליהם, אלא הם ילכו ויבואו אלינו.

הנקודה השנייה: גם לאחר השליחות הגדולה לאומות העולם נותרה עדיין "נקודה סגולית" המודגשת בהקבלה הניגודית שבין "ממלכת כהנים" לבין "גוי קדוש".

גם לאחר שיקיים עם ישראל את ייעודו: "פוצו מעינותיך חוצה ברחבות פלגי מים" (משלי ה', ט"ז). עדיין תישמר בו נקודה סגולית של עם קדוש הדבק באלוהיו באהבה עמוקה המיוחדת לו כ"גוי קדוש" ולו בלבד, כדברי המשך הכתוב במשלי: "היה לך לבדך ואין לזרים אתך" (שם, י"ז).

אפשר שבנקודה נעלמה זו נוגע רש"י בפירושו למילה "סגולה", ובכך מבקש הוא להדגיש כי גם אחרי שיפוצו מעיינותיה חוצה, בשער בת רבים, עדיין תמתין לאומה חופת דודים שאין בה חלק לזרים וכל כולה מיוחדת לכנסת ישראל ולה' יתברך: "הביאני המלך חדריו, נגילה ונשמחה בך" (שיר השירים א', ד).

דווקא

בשל היותנו

"עם סגולה"

עלינו לגלות

אכפתיות למצבן של

אומות העולם, ולמצבו

של כל אדם באשר

הוא שם, ולא

לפטור את עצמנו

מאחריות